

¶ Hoera voor 't helder water!

Kerk en drankbestrijding in Amerika en Nederland, 1835-1935

¶ Hans Krabbendam

De Nederlandse beweging tegen drankmisbruik heeft een aantal opmerkelijke mannen voortgebracht met kleurrijke namen als C.C.E. d'Engelbronner, G. Horreüs de Haas en L. Philippona, maar de man met de meest ontoepasselijke naam was ongetwijfeld de geschiedschrijver van de Nederlandse Vereniging tot Afschaffing van Alcoholhoudende Dranken (de NV), dr. K.F. Proost. Proost schrijft in zijn eeuwoverzicht van de NV dat het vooral de Amerikaanse voorbeelden waren die de Nederlanders in de eerste helft van de negentiende eeuw aangezet hebben om een landelijke organisatie tegen drankmisbruik op te zetten.¹ Hij laat het verder bij deze opmerkingen richt zich op de boeiende geschiedenis van de Nederlandse blauwe beweging die in haar hoogtijdagen rond 1920 meer dan 150.000 actieve betrokkenen had.²

De geschiedenis van de drankbestrijding mag zich in een toenemende belangstelling verheugen. In Amerika bestaat die aandacht al veel langer vanwege de drooglegging tussen 1919 en 1932, toen productie en verkoop van alcoholische dranken van staatswege verboden waren. Dit veld van onderzoek heeft niet slechts curiositeitswaarde. Amerikaanse studies leggen verbanden tussen de drankbestrijding en andere hervormingsbewegingen, zoals die voor vrouwenkiesrecht en gezondheidszorg. Aangezien

drankmisbruik nog steeds een maatschappelijk probleem is, hebben recentelijk ook hulpverleners in Nederland zich tot de geschiedenis gekeerd om de aard van het probleem te onderzoeken evenals de doelmatigheid van 'bestrijdingsmiddelen'.³

Deze ontdekking van de historie is al eerder in Amerika gedaan en moedigde aan tot het zoeken naar verklaringen voor nationale verschillen in drankgebruik en drankmisbruik. Op basis van historische gegevens werd een indeling gemaakt in culturen met en culturen zonder een sterke drankbestrijdingsbeweging, respectievelijk gekenmerkt door protestantse en rooms-katholieke orthodoxe dominantie. De Amerikaanse historicus Harry Levine schaarde landen als Italië, Frankrijk, Spanje, Portugal, Griekenland en Oostenrijk onder de noemer van culturen zonder drankbestrijding en bestempelde de Engelssprekende en Noordegropese landen als culturen met een sterke drankbestrijdingstraditie, waar de drankbestrijding geaccepteerd was en een zekere invloed had. In het voetspoor van de sociologen Durkheim en Weber betoogt Levine dat 'people in Protestant cultures found alcohol to be such a compelling social issue, in large part because its effects were interpreted so as to focus individual and collective attention onto questions of self-control and self-discipline'.⁴ Zelfbeheersing is volgens Levine de cruciale factor in de drankbestrijding en blijkbaar een bij uitstek protestants kenmerk. Nederland, dat zich op de grens van Rome en de Reformatie bevindt, is niet alleen een intrigerend grensgeval, maar ook een witte raaf omdat, zoals zal blijken, de rooms-katholieke drankbestrijding er ook zeer ontwikkeld was. Voordat dit verschijnsel aan een nader onderzoek wordt onderworpen, wordt eerst een globaal beeld gegeven van de drankbestrijding door protestanten in de Verenigde Staten.